

МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА НА ПОЛИТИКИТЕ И
ПРАКТИКИТЕ В БЪЛГАРИЯ ЗА ДОМАШНО
НАСИЛИЕ И ОСНОВАНО НА ПОЛА НАСИЛИЕ
РЕЗЮМЕ
МУЛТИМЕТОДЕН ДОКЛАД ВЪРХУ
АНКЕТНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

Фондация “П.У.Л.С.”

Проект „Програма за превенция, рехабилитация и интеграция на хора, пострадали и извършители на домашно насилие, и сензитивиране на семейството и обществото по проблема“, реализиран с договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ с рег. №93-00-274/17.08.2021, сключен с Министерство на правосъдието.

Резюме

Домашното насилие и насилието, основано на пола са ключови проблеми в съвременните общества. Работата в тези области се характеризира със затлачвания, предизвикателства и малък ефект в термините на редуциране броя на инцидентите. Липсата на яснота какво работи и какъв напредък отбелязва (или не) системата като цяло, а и доколко има система, е огромно предизвикателство.

Цялостният мониторинг и оценка – не само на отделните организации, а на цялата система – е една от най-важните задачи, пред които сме изправени днес. Не просто защото без ясни доказателства кое работи, как, защо, в какви контексти и за кои групи от хора, сме в риск от компроментирани практики и вредни, дори опасни политики. Но и защото темите отразяват сложни феномени, за които все още знаем твърде малко.

Оценката е преди всичко интервенция, която конструира и реконструира реалностите. Мониторинг е процесът на изграждане на институционална рамка чрез въвеждане на подходящи правни, политически и организационни мерки в подкрепа на изпълнението на публичните политики. Т.е. мониторингът (като текущо събиране на данни) и оценката (като периодично обобщение на разстоянието, пропътувано до целите) е специфичен вид изследване. То не изследва самите феномени, а има за цел оценката на потребностите, правните, политическите, организационните и практическите мерки.

Това изследване на фондация „П.У.Л.С.“ и сдружение Орион Грид е интерпретирано и организирано, за да установи практиката на мониторинг, както и да предостави изходните данни за проследяване на промените при последващи периодични оценки. Очакването ни е, че с инсталирането на постоянен мониторинг като част от официалните политики в тези сфери, извадката и нивата на попълване на въпросниците ще нараснат и тенденциите ще се открият по-ясно. Ползваната методология е описана в отделна публикация и е отворена за дискусия в научните среди. В отделни брошури са изведени от доклада и основни акценти.

Съдържание

1. Преглед и оценка на правната рамка	3
2. Оценка на нуждите	4
2.1. Политики по превенция на ДН и НОП	4
2.2. Политики по подкрепа и закрила на жертвите на ДН и НОП	6
2.3. Практики по превенция на ДН и НОП	9
2.4. Практики по подкрепа и закрила на жертвите на ДН и НОП	11
3. Оценка на структурите и процесите в системата	14
3.1. Политики за превенция на НОП и ДН.	14
3.3. Практики за превенция на НОП и ДН.	15
3.4. Практики за подкрепа и закрила на жертви на НОП и ДН.	16
4. Доколко в сферата се спазват стандарти?	17
4.1. Политики за превенция на НОП и ДН.	18
4.2. Практики за превенция на НОП и ДН	19
4.3. Практики за подкрепа и закрила на жертви на НОП и ДН.	19
4.4. Политики и практики за преследване и наказание на извършители на НОП и ДН	20
4.5. Пресечност в политиките и практиките по превенция на НОП и ДН и по подкрепа и закрила на жертвите.	22

1. Преглед и оценка на правната рамка

1.1. Основните международни документи по темите на ДН и НОП са слабо познати сред действащите лица в България, включително и са недостатъчно хората, които считат, че могат да обучават по тях.

1.2. Задължителните и препоръчителни документи на ЕС и ЕК са по-познати от тези на ООН. Най-добре познати са Хартата за правата на човека и Конвенцията за правата на детето. От международните документи най-слабо познати са тези, които се отнасят до закрилата и защитата при дела на пострадалите. Слабо познати са и докладите и препоръките от последните пет години на CEDAW, Службата на Върховния комисариат по правата на човека на ООН и на ООН жени.

1.3. Националните документи са по-добре познати като цяло. Отлично са запознати с ключови национални актове социалните работници, обучавани по тях във висшето образование по специалността.

1.4. Налице е приоритетно познаване на рамката, свързана със закрилата и грижата на децата. Добре познати са и Конституцията, ЗЗДН и Закона за социалното подпомагане и правилниците към тях.

1.5. Респондентите не могат да преценят доколко националната правна рамка е адекватна на потребностите в сферата на ДН и НОП, включително и по отношение на Конституцията на Р България. Като цяло, освен Конституцията по-често определяна като “адекватна” на потребностите в сферата на ДН и НОП

1.6. Налице е, макар и слабо изразена тенденция, националните актове да са оценени като нуждаещи се от подобрене.

1.7. Като “неадекватни” по отношение на потребностите са оценени в най-висока степен:

- Закон за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления.
- Правилник за прилагане на закона за социалното подпомагане.
- НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА за превенция и защита от домашното насилие.

1.8. В другата крайност, като “отлични” са оценени в най-висока степен:

- Правилник за прилагане на Закона за защита от домашното насилие.
- Закон за защита от домашното насилие.

1.9. Най-голям процент от респондентите са оценили степента на познаване като “мога да обучавам” по:

- Закон за закрила на детето и правилника към него.

- Закона за защита от домашно насилие.
- Конвенция на ООН за правата на детето.
- Харта на основните права на Европейския съюз.
- Наредба приемна грижа.
- Правилник за прилагане на закона за социалното подпомагане.

2. Оценка на нуждите

2.1. Политики по превенция на ДН и НОП

2.1.1. Респондентите са категорични, че са налице са политики по превенция на:

- Домашно насилие (87.10%).
- Трафик на хора (67.74%).
- На трафика и сексуалната злоупотреба с деца (62.37%).
- На сексуално насилие (50.54%).

2.1.2. Повече от 24.18% считат, че политиките за превенция на нито една от изброените форми на ДН и НОП, включително НОП като цяло, не са разработени достатъчно.

2.1.3. Рекордно ниски, под 4% са “гласували” за “достатъчно развити” политики по всяка от следните форми:

- обрязване на женските полови органи (1.10%).
- насилие над интерсекс хора (1.1%).
- насилие над транс хора (2.20%).
- насилие над небинарни хора (2.20%).
- убийствата на жени и момичета заради пола им (феминцид) (3.30%).

2.1.4. Водещи потребности в сферата на политиките за превенция на НОП:

- В политическата сфера от: акцент и мобилизиране на ползите от НПО-сектора (вкл. експертен капацитет и включване на пострадали и рискови групи), надграждане над препоръчителните и задължаващите международни политики/актове, преодоляване на отрицателните влияния на ниво политика и повишаване на експертния капацитет в държавните институции.

- В икономическата сфера: надграждане над вече наличните ЕС/ЕК и други възможности за финансиране чрез предоставяне на повече ресурси по държавен и общински бюджет, както и въвличане на бизнеси, частни лица и дарения.
- В социалната сфера: идентифициране и разработване на убедителни положителни социални фактори и работа за нулева толерантност към ДН и НОП в обществото, повишаване на осъзнатостта за необходимостта от политики за превенция; целенасочени усилия по посока повишаване качеството на семейните отношения и работа с нагласите и културните ценности/норми и повишаване качеството на образованието.
- В технологичната сфера: от тази гледна точка потребностите изглеждат са в голяма степен удовлетворени, особено чрез достъп чрез интернет до стандарти, световни практики и социални медии, но и поради възможности за обмяна на опит и особено участие в международни конференции. Впечатлява заявката за софтуеър за събиране и анализ на данни.
- Потребностите, които се очертават от анализа на определените от респондентите групи силни страни, слаби страни, и възможности и рискове в средата са:
 - Категорично повишаване на възможностите за финансово обезпечаване на а) разработването и ревизията на политики по превенция, които се определят като недостатъчни, с проблематична рамка и съдържание; и б) прилагането им, така че да отчита силните и слабите страни на обществото ни и особеностите на целевата група с цел по-голяма ангажираност.
 - Повишаване/стимулиране на и натиск за ангажираността на институциите и служителите в тях;
 - Засилване ролята на НПО и международните възможности и стандарти, особено за повишаване експертността на останалите актьори, с фокус представителите на държавните институции и медиите;
 - Активно ползване на законовата основа (включително международно зададената рамка), която обаче както видяхме в първата секция не е достатъчно позната, т.е. потребност от образование по правната рамка, прилагането ѝ и адекватността на реакция на органите;

- Целенасочени усилия за борба с ретроградните тенденции, особено консервативни, дискриминационни и свързани с езика и престъпленията на омраза.

2.1.7. Водещи потребности в сферата на превенция на ДН:

- В политическата сфера: мобилизиране на НПО за компенсиране на цялостния политически климат в страната и липсата на политическа воля и ангажираност на партиите, отразяващо се негативно, както и за повишаване на експертността на държавните служители.
- В икономическата сфера: разширяване на възможностите за финансиране на разработване и прилагане, основно по посока на държавни и общински бюджети, тъй като в момента е налице предимно международно финансиране за разработване.
- В социалната сфера: интензивна социологическа работа с общността, включително с участието на медиите и по посока подобряването на образованието като цяло и на качеството на семейните отношения.
- В технологичната сфера: технологичните аспекти се очертават като добре подсиурени, с изключение на софтуер за събиране и обработка на данни.
- Основната потребност, която кристализира от анализа на определените от респондентите групи силни страни, слаби страни, и възможности и рискове в средата е подобряването на приложението на политиките по превенция на ДН. Това може да бъде подкрепено не само от нормативната база, но и от наличието на подходящи структури, особено на НПО. Налице са някои възможности за обезпечаването им, но това също е сериозен проблем, който следва да се адресира. Прави впечатление темата за проблематичността на политическия контекст в редица негови аспекти като основа на политиките по превенция на ДН. Подобна, но по-малко подчертана е нуждата да се работи на ниво общество, което също е в основата на тези политики.

2.2. Политики по подкрепа и закрила на жертвите на ДН и НОП

2.2.1. Най-категорично (над 50%) са отговорилите, че са налице политики по:

- Домашно насилие (88.57%).
- Трафик на хора (80%).
- На трафика и сексуалната злоупотреба с деца (68.57%).
- На сексуално насилие (60%).

2.2.2. 24.24% считат, че политиките за подкрепа и закрила на нито една от посочените форми на ДН и НОП, включително НОП като цяло, не са разработени достатъчно;

2.2.3. Респондентите не са отбелязали развити политики по следните категории:

- обрязване на женските полови органи.
- насилие над интерсекс хора.
- насилие над небинарни хора.

2.2.4. Потребности в сферата на политиките по подкрепа и закрила на жертвите на НОП:

- На политическо ниво: Кристализира потребността от мобилизиране на подходи за адресиране цялостния политически климат в страната, поне по отношение на темата за подкрепа и закрила на жертвите на ДН и НОП. За целта изглежда е подходящо да се ползват задължаващите и препоръчителните документи на ЕС. Обучения за политици, депутати и политически партии не са рядкост като световна практика. Възможно е да започне изграждането на култура, в която се изисква от политическите действащи лица да основават решенията си на конкретни научни изследвания и експертни мнения, а не единствено на собствените си дневен ред и сентименти и настроения в обществото сами по себе си.
- На икономическо ниво: Респондентите категорично виждат като отговорност на държавата и общините адекватното финансиране на подкрепата и закрилата на жертвите на НОП, което определят като основен проблем понастоящем. Очевидна е връзката с цялостния икономически контекст в страната и необходимостта да се подходи към тези политики от гледна точка на системния подход.
- На социално ниво: резултатите могат да бъдат разглеждани като безпомощност относно състоянието на обществото и говорят за належаща необходимост от работа със широката среда. Твърде недостатъчни (или неподходящи и безрезултатни) са интервенциите на ниво общество, особено предвид високия дял на рисковите групи в него. Това не е изненадващо предвид резултатите, отнасящи се до липсващи политики за превенция, както и предвид тези, отнасящи се до проблематичността на цялостния политически климат в страната. Налага се нуждата от изследване и търсене на работещи механизми за работа с обществото - търпимост, липса на осъзнатост за необходимостта от подкрепа и закрила на жертвите и съответно политики, свързване с рисковите групи на подходящ език и с подходящи средства. Критична точка и слабо звено се оказва образованието, т.е. важно е тези интервенции да разглеждат политиките по подкрепа и закрила като част работата на системно ниво за цялостно адресиране на

кризата на образованието. Важно е да се изследват и подходящи и зачитащи човешките права механизми за адресиране влошаването на качеството на семейните отношения.

- На технологично ниво: категорично се откроява необходимостта от осигуряване на възможности за достъп до най-добрите и съвременни международно признати практики.
- Изключително добре формулирани и богати са описанията на силните и слабите страни, като слабите страни могат да се разглеждат като потребности, а силните като постижения, които следва да се поддържат и надграждат.
 - Налице е тенденция в тази област да се обръща по-малко внимание на контекста, което е проблем, който следва да се адресира - например чрез обучения в социологически и системни подходи на разработващите политики.
 - Ролята на НПО, нормативната рамка и промени в обществото са открояващите се най-ярко силни страни, подобни на тези при политиките по превенция.
 - Важно е да се отбележи, че за разлика от въпросът при политиките по превенция, тук липсват отговори "няма силни страни" или "няма такива политики". Това е възможно да означава, че политиките по подкрепа и закрила са далеч по-развити от тези по превенция.
 - Тук става по-ясен и смисълът на противоречието между позоваването на културни норми и ценности в политиките по подкрепа на жертвите и тези по превенция - вероятно има конфликт между ценностите, свързани с грижа и емпатия за пострадалите и тези, които пораждат насилието, основано на пола като феномен.
 - На първо място, като слаби страни с равностойна тежест се открояват проблемите на ниво общество, липсата на материални и експертни ресурси и дефицитите в нормативната и стратегическата рамка.
 - Следват дефицити в съдържанието на тези политики и предложения за адресирането им. Пояснен е отрицателният фактор "политически контекст" "липса на политическа воля за изкореняване на насилието, основано на пола".
 - Въпреки, че при отрицателните фактори се открояват политическият, социалният и икономическият контекст, прави впечатление, че в сравнение с

политиките по превенция, респондентите в този въпросник виждат много по-малко рискове/заплахи в средата. Няма и тенденции в отговорите - дадени са формулировки, които нямат общо помежду си и е трудно да се групират, за да кристализират тенденции.

- Заслужава си да се отбележат всички, обаче: консервативност в средата и ретроградни тенденции, липса на ангажираност, “липсата на понятиен апарат за формите на НОП”, правното регламентиране, “недостатъчни финансови ресурси и реализиране на предвидените политики в областта на НОП”, последствията на всички нива и във всички сфери от НОП като феномен, както и бавно изпълнение (1).
- В сравнение с политиките по превенция, респондентите в този въпросник виждат много по-малко възможности в средата - по-скоро виждат възможностите като перспективи за положително развитие, налично финансиране от ЕС и отделни закони по дадени форми на НОП.

2.2.5. Потребности в сферата на политиките за подкрепа и закрила на жертвите на ДН: резултатите повтарят тези относно НОП като цяло. Изключение е открояването и на фактора “модел на социалната държава в България” на социално ниво. Тенденция е и да се отчита, че по-скоро няма технологични фактори с отрицателен ефект. Трудно е да се направи задълбочен анализ поради липса на достатъчно данни.

2.3. Практики по превенция на ДН и НОП

2.3.1. Практиките по превенция в голяма степен са насочени предимно към повишаване на информираността.

2.3.2. Данните сочат, че категорично липсват системни практики по превенция на: убийствата на жени и момичета заради пола им (фемцид); обрязване на женските полови органи; насилие над интерсекс хора; насилие над транс хора; насилие над не бинарни хора.

2.3.3. Попълнилите въпросника заявяват, че - различни респонденти по различни проблеми - прилагат практики по превенция на всички видове насилие, с изключение на обрязването женски полови органи.

2.3.4. Най-голям процент от респондентите работят по превенция на домашно насилие (51.43%). На второ място, най-много респонденти работят по превенция на НОП като цяло (40%). По равно е броят респонденти, които работят по превенция на трафик на хора и на насилие онлайн и/или включващо нови информационни технологии (по 25.71%). По превенция на сексуално насилие и на трафик на и сексуална злоупотреба с деца работят по

20%. 14.29% работят по превенция на ранни бракове. Това вероятно отразява и активността в страната.

2.3.5. Като добре разработени практики по превенция в собствените организации на респондентите са определени:

- 44.44% посочват превенцията на домашно насилие.
- 30.56% обаче са посочили, че превенцията по нито една от посочените форми на насилие не е добре разработена.
- НОП като цяло (27.78%);
- трафик на хора (19.44%);
- ранни бракове (16.67%);
- трафика и сексуалната злоупотреба с деца и насилието онлайн и/или включващо нови информационни технологии (по 13.89%);
- сексуално насилие (11.11%).

2.3.6. Като добре разработени практики по превенция на други организации са посочени:

- 51.43 % определят превенцията на домашно насилие.
- Трафик на хора (45.71%);
- Трафик и сексуална злоупотреба с деца (37.14%);
- Сексуално насилие (31.43%);
- Насилие онлайн и/или включващо нови информационни технологии (25.71%).

2.3.7. Потребности в сферата на практиките по превенция на НОП:

- В политическата сфера е важно да се работи по посока преодоляването на цялостния политически климат в страната, за да имат успехи практиките, изградени благодарение на международните политики по превенция, които задължават или поощряват страната да се ангажира. Ключово е участие на НПО в разработването на практики и са посочени препоръки за подобряването им.
- В икономическата сфера, голям дял от респондентите считат, че няма нищо положително, макар че почти равностоен процент считат, че са налице достатъчно възможности от фондове на ЕС/ЕК и за разработване, и за прилагане на практики. На преден план категорично се посочва потребността от държавно и общинско финансиране, което се обяснява с неразбиране за потребността от тези практики.

- В социалната сфера прави впечатление, че респондентите трудно преценяват каквато и да било основа, на която да се стъпи. Това говори за необходимостта от разработване на специализирани програми за интервениране, не просто информиране, особено на ниво семейни отношения.
- Технологичната сфера отново категорично се очертава като много полезна и добре обезпечена.
- От анализа на силните и слаби страни следва, потребността да се работи на ниво общество и на ниво ресурси. Налични са ресурси в лицето на капацитета и експертността на НПО, както и започналите да се появяват възможности за държавно финансиране.

2.3.8. Потребности в сферата на практиките по превенция на ДН:

- В полето на политическите фактори, водеща роля убедително играят международните политики и на второ място - НПО. Участието на преживели насилие е отново отбелязано като фактор, както и при политиките по превенция.
- Ситуацията в икономическата сфера отново е, че се разчита основно на финансиране по програми на ЕС/ЕК. Необходимо е финансиране и от държавата, и от общините - и за разработване, и за прилагане на практики по превенция на ДН.
- В социалната сфера са отбелязани повече положителни фактори, отколкото при НОП - включително обществените нагласи и медиен натиск. Отчетена е необходимостта, че това не е достатъчно и са необходими интервенции, особено за подобряване качеството на семейните отношения.
- Въпреки това, състоянието на обществото остава слаба страна на практиките - т.е. проблем на качеството на практиките по превенция е липсата на въздействие върху обществото.

2.4. Практики по подкрепа и закрила на жертвите на ДН и НОП

2.4.1. Най-често прилаганите практики по подкрепа и закрила на жертвите са - основно на ДН, на НОП като цяло, на трафик на хора и на сексуално насилие. Макар и не сред собствените практики на респондентите, откроява се и работата по трафик и сексуална злоупотреба с деца.

2.4.2. 1/3 от попълнените въпросника респонденти не прилагат практики по нито една от изброените форми на ДН и НОП, но останалите са отговорили, че работят като са застъпени всички изброени форми (включително един респондент - по обрязване на женските полови органи). Това вероятно отразява активността и на национално ниво.

2.4.4. Най-много са респондентите отговорили, че:

- 46.67% прилагат практики по подкрепа и закрила на жертвите на ДН;
- 40% - по НОП като цяло;
- 26.67% - по трафик на хора;
- 23.33% - по сексуално насилие.

2.4.5. На въпроса колко от тях и кои считат за добре разработени в своята организация 1/3 отговарят, че нито една от посочените.

2.4.6. Като добре развити са посочени от най-много респонденти:

- 46.67% - по ДН;
- 30% - по НОП като цяло;
- 23.33% - по трафик на хора;
- 23.33% - по сексуално насилие.

2.4.7. Като добре развити от други организации са посочени от най-много респонденти:

- 56.67% прилаганите практики по подкрепа и закрила на жертвите на ДН;
- 50% - по трафик на хора;
- 46.67% - по НОП като цяло;
- 46.67% - по сексуално насилие;
- 30% - трафик и сексуална злоупотреба с деца.

2. 4.8. Потребности при практиките по подкрепата и закрилата на жертвите на НОП:

- Политическите фактори подчертано извеждат на преден план ролята на експертността в НПО, наред отново със задължаващите и препоръчителните международни политики. Отново, обаче, изглежда че те са на първо място възпрепятствани от цялостния политически климат в страната.
- В социалната сфера отново е трудно за респондентите и на този въпросник да видят положителни фактори на ниво общество. Това за пореден път говори за нуждата от социологическа и политическа работа и за празнините, очертаващи се от психологизирането на полето.

- И положителните, и отрицателните фактори в икономическата сфера повтарят тенденциите при другите раздели на този компонент от оценката - наличие на фондове на ЕС/ЕК и необходимост от държавни и общински бюджети.
- Находките в технологичната сфера също повтарят модела в другите раздели от този компонент на оценката - изглежда това е силен и обезпечен аспект. Важна е обаче забележка от един от респондентите, която се отнася вероятно и до другите сфери - това наблюдение е трудно приложимо към малките населени места, където и възможностите, и ресурсите и способностите на населението са по-малки.
- Подчертани са възможностите за емоционална подкрепа на жертвите и наличието на кризисни центрове. На тази силна страна се противопоставя проблемът с недоверието към институциите и други проблеми с достъпа до тези услуги, но и недостатъчно подготовка на експертите. Предизвикателство е потребността да се работи с негативните нагласи в обществото, “традиционните” ценности и непознаването на проблема НОП. За пръв път се появява и надеждата за реална промяна в политическия климат поради изборите, които съпътстват развитията през тази година.

2. 4.9. Потребности при практиките по подкрепата и закрилата на жертвите на ДН:

- Повтарят се тенденциите, но и като положителен икономически фактор за значим брой респонденти се явява държавното финансиране за прилагане на практики по подкрепа и закрила на жертвите на ДН. Това обаче е компенсирано от много по-големият процент отговори за недостатъчно финансиране. По-ясна е и ролята на участието на НПО в разработването на практики, наред с експертността.
- Като силни страни се очертават възможностите за незабавна закрила на жертвите и наличието на кризисни центрове. Слабите страни ясно насочват към трудностите на работата с извършителите, което се откроява и във фокус групите. Въпреки че проблемът е атрибутиран и локализиран в извършителите, може да заключим и, че проблемът имплицитно всъщност е в липсата на програми за работа с извършители. Отбелязан е и проблем с недостатъчно на брой подготвени специалисти за подкрепа и закрила на жертвите. Това поражда въпроса за инвестирането в мултиплицирането на тази специфична способност и капацитет чрез образователни програми, въвеждащо и продължаващо обучение

на работното място и пр. Ключовите заплахи в контекста включват отново цялостния политически климат в същите термини, както и при НОП.

3. Оценка на структурите и процесите в системата

- За различните категории системно преобладават отговорите „не мога да преценя“, особено по отношение на политиките, което е свързано с трудността да се прецени доколко се познава дадената система. В голяма степен тази находка потвърждава очакването ни, че няма система по отношение на болшинството форми на насилие.

- Притеснителното е, че е възможно повечето от респондентите да не са се чувствали комфортно да заявят ясно, че няма такава система и са давали социално желателен отговор.

- Ще бъде полезно последващи проучвания да се фокусират там, където са дадени най-много отговори “не мога да преценя” и е много вероятно да са слабите места на системата.

- Участниците демонстрират много повече яснота що се касае до практиките за подкрепа, и там оценката е висока, т.е. този елемент на системата е познат и добре работещ според тях. Разбирането на тази находка следва да се разглежда и исторически – хронологично това са най-старите практики у нас.

3.1. Политики за превенция на НОП и ДН.

3.1.1. По отношение на НОП, области, които изискват специално внимание са:

- “степеня, в която структурата улеснява ефективни канали на информация от взимащите решения”;

- “степеня, в която структурата улеснява ефективни канали на информация към взимащите решения”;

- “дизайна на работните групи”.

3.1.2. По отношение на ДН:

- “Наличие на необходимите умения за изпълнение на отговорностите”.

3.1.3. По отношение на трафик на хора, специално внимание следва да се обърне на:

- “Мерки и поощрения за осигуряване качество на труда”;

- “Дизайн на работните групи”;

- “Степен, в която структурата улеснява ефективни канали на информация от взимащите решения”.

3.1.3. По отношение на трафик на и сексуалната злоупотреба с деца, следва специално внимание да се обърне върху аспекта “мерки и поощрения за осигуряване качество на труда”.

3.1.4. По отношение на сексуално насилие, специално внимание заслужават аспектите “качеството на комуникацията” и “дизайн на работните групи”.

3.1.5. По отношение на насилие онлайн и/или включващо употребата на нови информационни технологии, специално внимание следва да се обърне на:

- Норми;
- Дизайн на работните групи;
- Стандарти;
- Роли.

3.3. Практики за превенция на НОП и ДН.

3.3.1. По отношение на НОП, отговорите по всички категории клонят към положителна оценка. Внимание е добре да се обърне на категориите:

- “мерки за качество на труда и поощрения”;
- “дизайн на работните групи”;
- “авторитет”.

3.3.2. По отношение на домашно насилие, отговорите по всички категории клонят към положителна оценка, включително и “мерки за качество на труда и поощрения”. Все пак следва да се обърне внимание на категориите: “качество на комуникацията в организацията” и “авторитет”.

3.3.2. По отношение на трафик на хора, прави впечатление, че отговорите по всички категории клонят към положителна оценка.

3.3.3. По отношение на трафик и сексуалната злоупотреба с деца, отговорите по всички категории клонят към положителна оценка. Добре е да се обърне внимание на категорията “авторитет”.

3.3.4. По отношение на убийства на момичета и жени поради пола им (феминизъм), области, които следва да се разгледат по-внимателно са:

- “мерки за качество на труда и поощрения”;
- “наличие на необходимите умения в организацията за изпълнение на отговорностите по разработване и прилагане на практиките”;
- “качество на комуникацията в организацията по разработване и прилагане на практики”;

- “дизайн на работните групи”;
- “авторитет” ;
- “отчетност”.

3.3.4. По отношение на ранни бракове, там където се открояват тенденции те са свързани с ниска оценка във всички предложени аспекти на организационното функциониране, с изключение на “отчетност”.

3.3.5. По отношение на обрязване на женските полови органи, там където се открояват тенденции те отново са свързани с ниска оценка във всички предложени аспекти на организационното функциониране, с изключение на “отчетност”.

3.3.6. По отношение насилието над интерсекс хора, прави впечатление, че тук се получават и най-много отговори “крайно незадоволително”, т.е. 1 по скала от 1 до 5.

3.3.7. По отношение насилието над транс хора и над небинарни хора, резултатите се повтарят - тенденциите са подобни на предходната категория, но липсват оценки “1” по категориите: “норми”, “ценности”, “дизайн на работните групи”, “мерки за качество на труда и поощрения”, “роли”, “отговорности”, “длъжностни характеристики”, “поведение”, “авторитет” и “отчетност”. Т.е. тези категории са малко по-високо оценени.

3.3.8. По отношение на сексуалното насилие, респондентите дават повече категорични оценки, но те не се групират (освен слаба тенденция да са оценени по-скоро положително) - т.е. изглежда практиките са много и разнопосочни.

3.3.9. По отношение на насилието онлайн и/или включващо употребата на нови информационни технологии, респондентите се колебаят, но и не се оформя тенденция в останалите отговори.

3.4. Практики за подкрепа и закрила на жертви на НОП и ДН.

3.4.1. По отношение на насилие основано на пола, като цяло отговорите по всички категории клонят към положителна оценка. Участниците категорично оценяват положително следните аспекти на системата: стандарти, норми, ценности, роли, отговорности, длъжностни характеристики, поведение, авторитет и отчетност.

3.4.2. По отношение на домашно насилие, както и при НОП, отговорите по всички категории клонят към положителна оценка, особено в слените опции:

- “Структурата за прилагане на практиките ни отговаря на ясно определени стратегически цели”;
- "Наличие на необходимите умения във Вашата организация за изпълнение на отговорностите по разработване и прилагане на практики”;

- "Качество на комуникацията във Вашата организация по разработване и прилагане на практики”;

- Както и при НОП, високо оценени са: стандарти, норми, ценности, роли, отговорности, длъжностни характеристики, поведение, авторитет и отчетност.

3.4.3. По отношение на трафик на хора, както и при НОП и ДН, налице е тенденция да се оценяват положително горните категории. Повече колебание, обаче, има по отношение на стандарти и ценности.

3.4.4. По отношение на трафик на и сексуалната злоупотреба с деца, на ранни бракове, на обрязване на женските полови органи, насилието над интерсекс хора, насилието над транс и небинарни хора, респондентите във всички категории са отбелязали предимно опцията “не мога да преценя”. Това не позволява да се правят статистически заключения за тенденциите.

3.4.5. По отношение на обрязването на женските полови органи се появяват и много отговори по повечето категории “крайно незадоволително”.

3.4.5. По отношение на насилието над транс хора, са налице често по-високи проценти на отговорили и “крайно задоволително”.

3.4.6. По отношение на сексуално насилие, отговорите “не мога да преценя” са разпределени почти навсякъде по равно). Налице е и тенденция да се посочва по-често опцията “високо задоволително”, които дори понякога са по-големият процент.

3.4.7. По отношение на насилие онлайн и/или включващо употребата на нови информационни технологии преобладават отговорите “не мога да преценя”, с изключение на: роли, отговорности, поведение, авторитет, където отговорите са разпределени равномерно в различните оценки (и положителни, и отрицателни), а по отношение на длъжностната характеристика дори има слаб превес отрицателна оценка 2 (по скала от 1 до 5).

4. Доколко в сферата се спазват стандарти?

Поканихме респондентите да споделят за стандартите, които познават и да оценят доколко те и други действащи лица ги спазват. В повечето случаи прилагаме десетстепенна скала - обикновено от 1 (изобщо) до 10 (напълно). Тъй като това значително “раздробява” отговорите, резултатите са представени и агрегирани: степен 5 и 6 се разглеждат като “умерено”, степен 1, 2, 3 и 4 заедно се разглеждат “не се спазват” и степен 7, 8, 9 и 10 се обобщават като “спазват се”.

Исклучително положително е, че като цяло респондентите заявяват, че се опират на стандарти. Интересното е, че повечето участници оценяват това „придържане“ в средните диапазони – нито твърде стриктно, нито твърде хаотично. От една страна, възможно е да е

налице известна скромност и страх да не бъдат обвинени в самоувереност. От друга страна изглежда, че преценката им не е подкрепена от данни, научно измерване и инструменти, с които сами да измерват качеството, ефективността и ефикасността на работата си и да могат да са категорични. Едно по-задълбочено проучване на разработването и прилагането на политиките и практиките е изключително необходимо. От трета страна, както вече бе отбелязано и в предходните раздели, възможно е отговорите в неопределените диапазони да заместват социално желателно отрицателни отговори. Това изисква в последващи изследвания и мониторингова практика да се обърне специално внимание на тези категории, които може да се окажат слабите звена в появяващата се система.

4.1. Политики за превенция на НОП и ДН.

Прави впечатление, че най-много и най-информативни отговори и тенденции се откриват относно сферата на НОП. Поради малкият дял (и брой) на респондентите, към които се отнасят специфичните политики за превенция на отделните феномени по видове насилие, е трудно да се направят статистически валидни и надеждни заключения по подробния начин описан по-долу в сферата на НОП.

Изключение прави темата за превенция трафика на хора, която се оказва, че е свързана с работата на голяма част от респондентите в този въпросник. Друго интересно наблюдение е, че областите, в които практикуват малко от респондентите се характеризират и с повече отговори “напълно” придържане към стандарти и елементи, както и съдържателните отговори са по-информативни. Това вероятно означава, неизненадващо, че е налице тенденция колкото повече въввлечени хора има в дадена сфера, толкова повече да пада качеството - вероятно поради по-слаба посветеност и като цяло масовизиране на практиката; както и обратно - работата на тесни специалисти да е по-качествена.

Изглежда за респондентите е по-лесно да формулират отделните елементи, отколкото “уникалните характеристики” на политиките за превенция.

Преобладават отговорите в средните диапазони на “придържане”. Това е възможно да отразява действителността, но и да е резултат от “скромност” или неувереност. Много често обаче такива тенденции са резултат и от характеристиките на респондентите - например наблюденията на екипа, провеждащ фокус групите са, че много от участниците държавни служители се страхуват да споделят открито мнението си.

Елементите на политиките по превенция се спазват в по-малка степен, отколкото продължителността на дозата и качествено им изпълнение. Налице е трудност да се определят уникалните характеристики на интервенциите по превенция.

Резултатите показват слаба тенденция да се счита, че респондентите се придържат към стандарти в по-голяма степен, а другите действащи лица - по-скоро напротив, което е и вероятно по-реалистичната картина.

4.2. Практики за превенция на НОП и ДН

4.2.1. Голям процент от респондентите не са ангажирани в превенция на НОП като цяло, което вероятно е представително за полето. Значителна част от предлагащите практики по превенция не знаят дали практиките по превенция на НОП в тяхната организация се основават на изпитана систематична методология, базирана на теория, стандарти и доказателства за ефективност и ефикасност.

4.2.2. По отношение на домашно насилие, респондентите са склонни да смятат, че практиките по превенция в тяхната организация се основават на стандарти и доказателства за ефективност и ефикасност, но не могат да ги формулират в този въпросник, а в голяма степен заявяват, че се придържат към тях.

4.2.3. В останалите категории липсват достатъчно респонденти, работещи в тези области, както и съдържателни отговори. Това предполага, че практиките по превенция на други форми, освен ДН и НОП е вероятно да не са разпространени на национално ниво.

4.2.4. Интерес представлява факторът “доверие в институциите”.

4.2.5. По темата за сексуално насилие прави впечатление изброяването на практики като “обучения в детски градини, училища и маргинализирани групи”, което е свързано и с определянето на програмата като “програма за ранни интервенции”.

4.3 Практики за подкрепа и закрила на жертви на НОП и ДН.

4.3.1. В този раздел, респондентите са още по-малко на брой, което не позволява заключения на този етап. Това вероятно отразява реалността на относително малко на брой услуги и програми на национално ниво.

4.3.2. Прави впечатление, обаче, че са налице отговори, които показват професионално познаване на подходите за подкрепа. Закрилата е описана основно от гледна точка на ЗЗДН.

4.3.3. Изключение прави работата при подкрепа и закрила на интерсекс, транссексуални и небинарни хора, където се казва ясно, че няма разработени практики, освен единици възможности за подкрепа. Предполага се, обаче, че уникалните характеристики и елементите на практиката би следвало да са както при жертви на останалите видове насилие.

4.4. Политики и практики за преследване и наказание на извършители на НОП и ДН

Подходът се основава на предоставените от ЦИД в началото на проекта индикатори:

- наличност (обобщено накратко като т.е. съществуват и на теория, и на практика);
- достъпност (т.е. всеки може да се запознае и възползва от тях);
- приемливост (т.е. отговарят на световните стандарти);
- адаптивност (т.е. могат да се приложат с малки изменения към новопоявяващи се форми на насилие и/или към промени в съществуващите).

4.4.1. В каква степен мерките за преследване и наказание са адекватни и навременни в изброените сфери?

- Най-трудно (над 50%) респондентите са преценили относно: обрязване на женските полови органи (70%); насилие над интерсекс хора (64.41%); насилие над транс хора (61.67%); насилие над небинарни хора (57.63%) и убийства на жени и момичета заради пола им (57.38%).

- Най-категорично мерките са определени в диапазона на “неадекватни” по отношение на насилие онлайн/НИТ (45.76%) и ранни бракове (45%).

- Най-малко (под 15%) са отбелязаните отговори в диапазона “адекватни” по отношение на: насилие над транс хора (5%); насилие над интерсекс хора (6.77%); насилие над небинарни хора (8.47%); обрязване на женските полови органи (10%); убийства на жени и момичета заради пола им (фемцид) (13.12%) и ранни бракове (15%).

4.4.2. Имате ли данни, че производствата достигат резултати в обозрим период от време в следните сфери?

- Категорично отговорите са в полза на “нито една от посочените” (42.37%).

- Най-много респонденти са посочили домашно насилие (38.98%) и трафик на хора (22.03%).

- Нито един отговор не е даден в сферите: обрязване на женските полови органи; насилие над транс хора и насилие над интерсекс хора.

4.4.3. Има ли данни, че производствата са с висок приоритет в съдебната система в следните сфери?

- Отново отговорите “нито една от посочените” преобладават (36.21%).

- Най-много респонденти са посочили домашно насилие (34.48%), трафик на хора (24.14%) и трафик и сексуална злоупотреба с деца (15.52%).

- Нито един отговор не е даден в сферите: обрязване на женските полови органи; насилие над транс хора и насилие над интерсекс хора.

4.4.4. Бихте ли описали мерките за преследване като налични, достъпни, приемливи и приспособими?

- Нито едно от посочените (27.59%).
- Налични, т.е. съществуват и на теория, и на практика (29.31%).
- Достъпни, т.е. всеки може да се запознае и възползва от тях (17.24%).
- Приемливи, т.е. отговарят на световните стандарти (15.52%).
- Приспособими/Адаптивни, т.е. могат да се приложат с малки изменения към новопоявяващи се форми на насилие и/или към промени в съществуващите (15.52%).

4.4.5. Според Вас, в кои сфери присъдените обезщетения са адекватни?

- 44.83% отговарят с “Нито едно от горепосочените”.
- Най-много отговори са получени в следните сфери: домашно насилие (24.14%); трафик на хора (15.52%); сексуално насилие (15.52%); насилие, основано на пола като цяло (13.79%); трафик и сексуална злоупотреба с деца (10.36%).
- Нито един отговор не са получени относно сферите: обрязване на женските полови органи, насилие над интерсекс хора и насилие над транс хора.

4.4.6. Според Вас, в кои сфери присъдените компенсации са адекватни?

- 57.14% отговарят с “Нито едно от горепосочените”.
- Най-много отговори са получени в следните сфери: домашно насилие (17.86%); трафик на хора (16.07%); насилие, основано на пола като цяло (10.71%); сексуално насилие (8.93%); трафик и сексуална злоупотреба с деца (8.93%).
- Отново нито един отговор не са получени относно сферите: обрязване на женските полови органи, насилие над интерсекс хора и насилие над транс хора.

4.4.6. Бихте ли описали компенсациите като налични, достъпни, приемливи и приспособими?

- Нито едно от посочените (33.33%).
- Налични, т.е. съществуват и на теория, и на практика (26.32%).
- Достъпни, т.е. всеки може да се запознае и възползва от тях (15.79%).
- Приемливи, т.е. отговарят на световните стандарти (15.52%).
- Приспособими/Адаптивни, т.е. могат да се приложат с малки изменения към новопоявяващи се форми на насилие и/или към промени в съществуващите (10.53%).

4.4.7. Бихте ли описали мерките по преследване, наказание, обезщетение и компенсация по отношение на жертвите от маргинализирани групи като като налични, достъпни, приемливи и приспособими?

- Нито едно от посочените (35.09%).
- Налични, т.е. съществуват и на теория, и на практика (24.56%).
- Приемливи, т.е. отговарят на световните стандарти (15.79%).
- Приспособими/Адаптивни, т.е. могат да се приложат с малки изменения към новопоявяващи се форми на насилие и/или към промени в съществуващите (12.28%).
- **Достъпни, т.е. всеки може да се запознае и възползва от тях (7.02% - т.е. 4 респондента).** [акцент добавен]

4.4.8. В пояснение на малкият процент отговори свързан с достъпността, на въпроса “Бихте ли описали мерките за достъп до правосъдие на маргинализирани групи като като налични, достъпни, приемливи и приспособими?” са дадени следните отговори:

- Нито едно от посочените (26.79%).
- Налични, т.е. съществуват и на теория, и на практика (39.29%).
- Приемливи, т.е. отговарят на световните стандарти (14.29%).
- Приспособими/Адаптивни, т.е. могат да се приложат с малки изменения към новопоявяващи се форми на насилие и/или към промени в съществуващите (17.86%).

4.4.9. Според Вас, кои маргинализирани групи срещат по-големи трудности от обичайното в достъпа до правосъдие в сферата на ДН и НОП?:

- Най-много респонденти са отговорили в следните категории: възрастни с психични увреждания (61.82%); деца с психични увреждания (58.18%); хора от ромски произход (54.55%).

4.5. Пресечност в политиките и практиките по превенция на НОП и ДН и по подкрепа и закрила на жертвите.

Понятието “пресечност”, или “интерсекционалност” ни позволява да разглеждаме уязвимостта не като характеристика на някои определени социално-демографски групи. Тя е по-скоро резултат от различни и взаимозависими процеси на стратификация на обществото, които водят до множество измерения на маргинализация. Този въпросник предоставя един рядко срещан поглед към взаимовръзките между ДН и НОП и други уязвимости сред маргинализираните социални групи.

4.5.1. Според Вас, в каква степен са адекватни политиките към нуждите на маргинализирани групи в следните сфери?

- Като цяло, отново тенденцията е към трудност да се определи - или преобладават отговори “не мога да преценя” в над 50% от отговорите, или те са разпределени равномерно между агрегираните стойности в диапазоните “неадекватни” и “адекватни”.
- Като определени по-скоро преобладаващо в диапазона на “неадекватни” са посочени политиките в следните сфери: ранни бракове (общо 43.94%, от тях в крайната степен - 34.85%); насилие онлайн и/или включващо нови информационни технологии (общо 42.86%, от тях в крайната степен - 31.75%); убийствата на жени и момичета заради пола им (фемцид) (общо 36.51%, от тях в крайната степен - 28.57%); насилието над транс хора (общо 35.45%, от тях в крайната степен - 30.65%).
- Най-големи трудности да преценят (над 50% от респондентите), респондентите са имали по отношение на: насилието над небинарни хора (66.13%); обрязването на женските полови органи (58.73%); насилието над интерсекс хора (52.46%); насилието над транс хора (51.61%).

4.5.2. Според Вас, в каква степен са адекватни практиките по НОП и ДН към нуждите на маргинализирани групи в следните сфери?

- Като цяло, отново тенденцията е към трудност да се определи. При този въпрос по-скоро отговорите са разпределени доста равностойно, с малки, по-скоро статистически незначими вариации в полза на “неадекватни” спрямо “адекватни”.
- Като определени по-скоро преобладаващо в диапазона на “неадекватни” са посочени практиките в следните сфери: насилие онлайн и/или включващо нови информационни технологии (общо 36.84%, от които в крайната степен - 28.07%); домашно насилие (общо 36.07%, от които в крайната степен - 27.87%); сексуално насилие (общо 33.87%, от които в крайната степен - 27.42%); ранни бракове (общо 32.26%, от които в крайната степен - 29.03%); убийствата на жени и момичета заради пола им (фемцид) (общо 31.03%, от които в крайната степен - 22.41%).
- Най-големи трудности да преценят (над 50% от респондентите), респондентите са имали по отношение на: обрязването на женските полови органи (61.67%); насилието над интерсекс хора (56.90%); насилието над небинарни хора (54.24%); насилието над транс хора (54.24%).

4.5.3. Бихте ли описали практиките по подкрепа и закрила на жертвите на ДН и НОП като налични, достъпни, приемливи и приспособими?

- Нито едно от посочените - не е посочена такава опция.

- Налични, т.е. съществуват и на теория, и на практика (40.98%).
- Приемливи, т.е. отговарят на световните стандарти (34.43%).
- Приспособими/Адаптивни, т.е. могат да се приложат с малки изменения към новопоявяващи се форми на насилие и/или към промени в съществуващите (31.15%).
- Достъпни, т.е. всеки може да се запознае и възползва от тях (26.23%).
- Друго - не е посочена такава опция.

4.5.4. Бихте ли описали мерките за превенция на ДН и НОП по отношение на маргинализирани групи като налични, достъпни, приемливи и приспособими?

- Нито едно от посочените - не е посочена такава опция.
- Налични, т.е. съществуват и на теория, и на практика (44.07%).
- Приемливи, т.е. отговарят на световните стандарти (35.59%).
- Приспособими/Адаптивни, т.е. могат да се приложат с малки изменения към новопоявяващи се форми на насилие и/или към промени в съществуващите (23.73%).
- Достъпни, т.е. всеки може да се запознае и възползва от тях (22.03%).
- Друго - не е посочена такава опция.
- Пропуснали въпроса са 16 респондента, отговорили са 59.

4.5.5. Бихте ли описали мерките за достъп до правосъдие на маргинализирани групи като налични, достъпни, приемливи и приспособими?

- Нито едно от посочените - не е посочена такава опция.
- Налични, т.е. съществуват и на теория, и на практика (42.37%).
- Приемливи, т.е. отговарят на световните стандарти (37.29%).
- Приспособими/Адаптивни, т.е. могат да се приложат с малки изменения към новопоявяващи се форми на насилие и/или към промени в съществуващите (16.95%).
- Достъпни, т.е. всеки може да се запознае и възползва от тях (22.03%).
- Друго - не е посочена такава опция.

4.5.6. Според Вас, за кои проблеми маргинализираните групи срещат най-големи трудности?

- Наблюдава се тенденция най-много отговори да получат: ранни бракове (19.05%); НОП като цяло (17.46%); домашно насилие (15.87%); трафик и сексуална злоупотреба с деца (11.11%).

